

TESEV Sürdürülebilir Kalkınma Politika Notları
Sürdürülebilir Kentleri Desteklemek
Sürdürülebilir Kent için Kadın Katılımı

Bu politika notu TESEV'in Friedrich Naumann Vakfı ortaklığı ile 2016'da başlattığı Sürdürülebilir Kentleri Desteklemek çatı projesinin 2017 projesi "Sürdürülebilir Kent için Kadın Katılımı" kapsamında yayınlanmıştır.

Kadınlar için Yerel Bir Katılım Aracı Olarak Eşitlik Birimleri

Zelal Yalçın

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Uzmanı

Mimar Sinan Üniversitesi İstatistik Bölümü'nün ardından İstanbul Üniversitesi Kamu Yönetimi yüksek lisansı yapan Zelal Yalçın, Mor Çatı, Kurgular ve Hakikatler Konferansı ve 2010 BM CEDAW Gölge Rapor STK ekibinde çeşitli görevler aldı. Yerel İzleme Araştırma ve Uygulamalar Derneği kurucu ekibinden olan Yalçın, halen Şişli Belediyesi Toplumsal Eşitlik Biriminde Cinsiyet Eşitliği Uzmanı olarak görev yapmaktadır.

Katılımcı yerel yönetimi anlamak için kadın katılımının desteklenmediği yerel süreçlere bir vaka üzerinden bakalım: İstanbul merkezinde bir mahalle; 20 bin kişilik, kadın erkek oranı eşit ve çocuk/genç popülasyonunun görece yüksek olduğu, 7-8 katlı binalar, dar sokaklar ve yok denecek kadar az yeşil alan... Sınırlı yeşil alan üzerinde bir gün bir karar veriliyor. 7'den 77'ye tüm nüfusun kullanabildiği, özellikle çocuk ve kadınların temel ihtiyacı olan yeşil alan, çoğunluğu 15-35 yaş arasında olan futbol sever erkeklerin kullanımına ücretli olarak sunulan bir "yeşil sahaya" dönüştürülüyor. Birkaç kadın dönemin belediye başkanıyla karşılaştıklarında, bu dönüşümden memnun olmadıklarını, yeşil alanlarını geri istediklerini paylaşıyor. Belediye başkanı, "İyi de bunu daha önce neden söylemediniz ki?" diye karşılık veriyor ve uygulamayı değiştirmiyor. Kadınlar başkanın bu yaklaşımının karşısında itiraz etme haklarının olduğunu düşünmüyor ve içlerinden hiç biri, "Peki siz bunu yapmadan önce bize neden sormadınız?" diye sormuyor.

Kadınların yeşil saha değil de yeşil alan talebi, salt kendi ihtiyaçları açısından değil, aynı zamanda çocuklarının ihtiyaçlarına dair bir hak talebi ve sorumluluktur aynı zamanda. Bu sorumluluk sadece onlara ait olmasa da, cinsiyetçi iş bölümü nedeniyle

öncelikle onlara kalan bir “görev” özelliği de taşımakta. Kentsel uygulamalar ve hizmetlere dair bu küçük örnek dahi kadınların, çocukların, yaşlıların, kısaca mekân üzerinde kullanım hakkı olan tüm kesimlerin doğru bilgilendirilmediği ve bu kesimlerden her bireyin süreçlere katılmadığı, bunun için çaba harcamadığında ortaya çıkan sonucu gösteriyor.

Kadınların bu mahalle örneği dışında ucuz (ücretsiz), güvenilir ulaşım hizmetlerine erişemiyor olmaları; cinsiyetçi iş bölümü nedeniyle sorumlu tutuldukları çocukların, yaşlı, hasta ve engellilerin bakımı; bakım hizmetinin ilgili kamu kuruluşlarınınca ucuz (ücretsiz), erişilebilir şekilde karşılanmaması; şiddete maruz kaldıklarında yaygın destek hizmetlerine ulaşamamaları; ekonomik hayata katılabilmeleri için ihtiyaç duydukları bilgi ve desteği alamamaları sosyal, siyasal ve ekonomik hayata katılabilmelerinin önünde temel engelleri oluşturuyor.

Dünyada çözüm önerileri ve politika araçları

[CEDAW](#) ve [İstanbul Sözleşmesi](#) gibi uluslararası sözleşmeler kadınların hem ulusal hem de yerel yönetimlere katılımını, eşit ve erişilebilir hizmet almasının desteklenmesini taahhüt eden politika metinleri. Bu metinleri destekler nitelikte olan [Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde](#) 193 ülkenin imzaladığı yoksulluğun ortadan kaldırılması, yaşadığımız gezegenin korunması, insanların barış ve refah içinde yaşamalarının sağlanması gibi 17 farklı hedefi içeren [Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri](#) de kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi konusunda imzacı devletlere 2030'a kadar gerçekleştirmeleri gereken kapsamlı ödevler vermekte.

Dünya'nın geldiği küresel eşikte adeta hayatın rutinine dönüşen hak ihlalleri ve eşitsizliklerin ortaya çıkarttığı sorunların telafisi için uluslararası sözleşmelerde yer alan her maddenin tekrar gündelik hayata tercüme edilmesi gerekiyor. Bu metinlere ilişkin, yasa yapıcı ve uygulayıcılar için çıkartılan uygulama rehberlerinin yanı sıra, katılım süreçlerini çoğunlukla seçimden seçime oy vermekle sınırlı yaşayabilen kadınlar için kendilerini destekleyen her belgeye dair bilgi edinme ve bilgileri

nasıl kullanabileceğini gösterecek çalışmalar geliştirilmesi ise temel bir ihtiyaç.

Türkiye'de kent ve katılım

Küresel sorunlar ve bu sorunların aşılmasına yönelik aksiyon planları aslında bütünü oluşturan her parçayı, her ülkeyi, ili, hatta her mahalleyi, sokağı ilgilendiriyor. Türkiye'nin 1980 sonrasında yaşadığı sosyal dönüşüm ve kentsel nüfusun 2000'li yıllarda kırsal nüfusun neredeyse 3 katına çıkmasıyla yerel yönetimlerin görev tanımları ve karşılaştıkları sorunlar da değişim gösterdi. Günümüzde belediyecilik sosyal belediyecilik, özyönetim, yerinden yönetim, sürdürülebilir kentler, çocuk/kadın/yaşlı dostu kentler gibi kavramlarla birlikte tartışılır hale geldi. Kağıt üzerinde herkesin eşit olduğu ifade ediliyor olsa da kenti kullananlar için hizmetlere erişilebilirlik, kararlara ve yönetim süreçlerine katılım bağlamında ne ölçüde «eşit» bulunduğu büyük bir soru işareti. Eşitlik kavramının anayasal bir madde olmanın ötesine taşınması ve fiili olarak da eşitliğin sağlanması için yerel yönetimlerin sorumluluğu büyük.

Halk toplantıları, halk oylaması, kamuoyu yoklaması, iletişim demokrasisi, forumlar gibi bireysel katılımın desteklediği yöntem ve mekanizmaların yanı sıra, özellikle hak temelli sivil toplum örgütlerinin yerel yönetimlerle ilişkilenebilmesinin teşvik edilmesi, kent konseylerine dâhil edilmesi, danışma kurullarının oluşturulması, yuvarlak masa toplantılarının yapılması katılımın önünü açan uygulamalar. Yasalarca belirlenen dilekçe, [BİMER](#) üzerinden bilgi edinme, kamu denetçiliğine başvuru, sivil toplum kuruluşlarına dahil olarak etkileme vb. teknik bürokratik yöntemlerin dışında yukarıda sayılanlar benzeri etkileşime açık, şeffaf, katılımcı yöntemler geliştirilmeli, kamusal hayata katılımı oldukça sınırlı olan kadınların talep ve ihtiyaçlarının hayata geçirilebilmesi için geliştirilecek bu uygulamalar toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden kurgulanmalı. Türkiye'nin de imzaladığı [Avrupa Yerel Yaşamda Özerklik Şartı](#) da bu ve benzeri uygulamaların önünü açar ve [hatta destekler](#).

Eşitlik Birimleri

Kent kullanımında gözle görülür şekilde dışlanmaya tabi olan toplumsal kesimlerin başında kadınlar geliyor. Bu dışlanmanın önüne geçebilmek için yapılan çalışmalar arasında yönetimlerin planlama ve programlama süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği prensibini yerleştirme ve bu sürece paralel olarak yerel yönetimler ile kadın örgütlerinin güçlendirilmesi ve aralarındaki işbirliği fırsatlarının artırılması amacıyla 2006 yılında başlatılan «[Kadın Dostu Kentler Birleşmiş Milletler Ortak Programı](#)» önemli bir eşik noktası oluşturmaktadır. Bu projenin uygulandığı 12 ilde yarattığı kadın dostu politikalara ek kazanımlarından biri de, İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan ve tüm kamu kurumlarında ve yerel yönetimlerde Eşitlik Birimleri ve Eşitlik Komisyonlarının kurulmasının önünü açan [2010/10 sayılı İçişleri Bakanlığı](#) genelgesi oldu.

Cinsiyet toplumsal dışlanma konusunda bir çok grubu yatay kesen bir faktör olsa da kentin kullanımı konusunda dezavantaj yaratan cinsiyet dışında birçok faktör mevcut. Yaş, engellilik, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, dini inanç ve etnisite gibi faktörler kişinin kentsel hizmetlerden yararlanma konusunda ayrımcılık yaşamasına sebep olabilirken, yaşlı bir kadın, engelli bir mülteci, Roman bir LGBTİ olma hali çoklu ayrımcılıklar yaşanmasına sebep olmaktadır.

İşte bu ihtiyaçlar dâhilinde kentte eşitlikçi yerel yönetim anlayışının oluşturulması için kenti kullanan dezavantajlı kesimlerin varlığını kabul etmek ve kamusal hayata katılımlarını destekleyici mekanizmalar oluşturmak öncelikli olmalı. Eşitlik Birimleri öncelikle cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi, dezavantajlı kesimlerin ihtiyaçlarını tespit etmek ve bu ihtiyaçların karşılanması için yerel yönetim politikası oluşturmak amacı ile kurgulandı.

Yöneticilerin çoğunlukla bilgisiz olduğu kadar gönülsüz de olduğu eşitlik politikalarının hayata geçirilmesi için teker teker kadınlar başta olmak üzere kentsel hizmetlerden eşit faydalanamayan tüm kesimlerin taleplerinin artırılması ve görünür hale getirilmesi, hak temelli sivil toplum örgütlerinin

yerel yönetimlerle etkileşime girmesinin yanı sıra, katılım mekanizmalarının geliştirilmesi için, Eşitlik Birimleri gibi içerden dönüşümü destekleyecek mekanizmaların varlığı oldukça önemli.

Eşitlik Birimleri gerek uluslararası metinlerin yerelleştirilmesinde yani; yerel yönetimlerdeki politika metinlerine ve hizmetlere tercüme edilmesinde, gerekse de bu dokümanların sağladığı hakların yazılı düzeyde kalmayıp uygulamaya dönüşmesinde işlevli bir araç olma potansiyeline sahip. Bu süreçte katılım araçlarının çeşitlendirilip çoğaltılması da yine eşitlik birimlerinin varlık göstermesi gereken noktaların başında geliyor.

Kente Kadın Katılımı için Öneriler

Kadın katılımı önündeki engeller kadınların kimi zaman yaşam hakkının ihlal edilmesine varıncaya kadar eğitim, sağlık, vb. alanlarda bir dizi hak ihlalini beraberinde getiriyor. Bu ihlallerin engellenmesi ve sonuçlarının telafi edilmesi için ve tabii ki başta [CEDAW](#) olmak üzere toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen metinlerin hayata geçmesi için imzacı devletler, hükümetler dolayısıyla yerel yönetimler sorumluların başında geliyor.

Yerel yönetimlerde eşitlik için ilk hareket genel toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme ve kentsel planlama gibi spesifik eğitimlerin sağlanması, yönetici ve uygulayıcılara eşitlik perspektifi kazandırılmasının teşvik edilmesi olmalı. Stratejik plan, performans programı gibi yerel politika metinlerinin cinsiyet eşitliği perspektifi ile düzenlenmesinin yanı sıra Yerel Eşitlik Eylem Planı oluşturulmalı.

Kurum içi çalışmalara paralel olarak bilinirliği, katılımı ve talebi artırıcı programlar hayata geçirmek de oldukça önemli. Yöneticilerden gelen “talep edilmiyor”, “kimse kullanmıyor”, “yaptık ama kimse gelmedi” vb. söylemlere karşılık [kadınların etkin bir şekilde bilgilendirilmesi ve katılımlarının teşviki](#) gerekmekte. Kadınların yaşadıkları çevreyi ve yerel yönetimlerin onlara sunduğu hizmetleri tanımaları, hizmetlere erişebilmeleri öncelikli adım olmalı. Belediyesinin kreş hizmetinin, danışma merkezinin varlığının bilgisine sahip olmayan, sağlık

merkezinin yerini bilmeyen, meslek kursları, kültür sanat aktiviteleri hakkında bilgilendirilmeyen bir kadın için tüm bu hizmetler fiilen yok hükmündedir. Öyleyse, amacın hâsıl olması isteniyorsa pankart, broşür, bilgi kitapçığı vb. yazılı ve görsel materyallerin yanı sıra hizmetlerin birebir tanıtıldığı sözlü toplantılar, okul aile birlikleri aracılığıyla bilgilendirmeler ve hatta tur programları yapılabilir.

Bilginin etkin bir iktidar aygıtı olduğu günümüz toplumunda **kadınlardan esirgenen bilgiyi kadınlara geri vermek** öncelikli adımlardan birisi olmalı. Özellikle kadınlar için geliştirilen [Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı \(KİHEP\)](#) gibi eğitim modellerinin yerel yönetimler tarafından hayata geçirilmesi, kadınların haklarını öğrenmeleri için hayatiyet taşımaktadır. Bu programlar aracılığı ile **kadınlarla demokratik hak arama yöntemleri** paylaşarak, mahalle düzeyinde katılım sağlayabilecekleri, talep geliştirebilecekleri katılım mekanizmaları desteklenebilir.

Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü nedeniyle iş hayatında olduğu gibi, katılımın önündeki önemli engellerden birisi olan **çocuk bakımı** ile ilgili yaygın ve erişilebilir kamu hizmeti sağlanmalıdır. Özellikle yaşam hakkını dahi ihlal edici bir noktaya gelebilen **kadına yönelik şiddet** ile ilgili etkin politika ve hizmetler hayata geçirilmeli. Farklı destek mekanizmalarına ihtiyaç duyabilecek mülteci, engelli, LGBTİ+, yaşlı, genç kadın grupları için destek mekanizmaları çeşitlendirilmeli.

Tüm bunların hayata geçebilmesi; kadınların kendilerini ilgilendiren konularla ilgili karar süreçlerine katılabilmeleri, sosyal toplumsal hayatın içinde yer alabilmeleri için uluslararası metinler başta sivil toplum örgütleri olmak üzere tek tek tüm kadınların hala en önemli dayanağını oluşturuyor. Ancak yazılı olanın hayata geçmesi için kadınların yanı sıra hak temelli sivil toplum örgütlerinin yerel yönetimlerle daha etkin ilişkilenebilmesi, özellikle yerel seçimlerde hem kadın temsiline artmasına hem de politika vaatlerinin cinsiyet eşitliğini sağlama ekseninde kurulması yönünde baskı gücü olması gerekir. Eşitlik politikalarının temel bir insan hakkı olmasının yanı sıra dünyadaki her bireyin ortak kazanımlarına hizmet ettiği tartışmasız olarak kabul görmekteyken, yerel yönetimlerin de bu

dönüşümün dışında kalması değil, hızlı bir şekilde parçası olması gereklidir.

Copyright @Aralık 2017 Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Friedrich Naumann STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

TESEV bu projeye katkılarından ötürü Friedrich Naumann Vakfı'na teşekkür eder.